

Stanowisko Rady Towarzystw Naukowych w sprawie ustawowego uregulowania działalności społecznego ruchu naukowego i naukowo-technicznego w Polsce

Rada Towarzystw Naukowych działająca przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk reprezentuje ponad 350 towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowych (towarzystw ogólnych i regionalnych, specjalistycznych towarzystw naukowych, stowarzyszeń naukowo-technicznych), skupiających wielotysięczną rzeszę członków. Ten społeczny ruch naukowy i naukowo-techniczny jest integralną częścią systemu nauki polskiej w demokratycznym społeczeństwie obywatelskim. Jego początki sięgają czasu zaborów, w których utrwał świadomość narodową i tworzył podstawy do odrodzenia struktur instytucjonalnych nauki polskiej.

Towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne należące do systemu nauki polskiej powinny znaleźć potwierdzenie swojego statusu w systemie prawnym obowiązującym w Polsce, winny być także wspierane finansowo. Uważamy więc, że docelowo powinna być przyjęta odrębna ustawa o działających w kraju towarzystwach naukowych, zharmonizowana z ustawami odnoszącymi się do całego obszaru edukacji i nauki.

Ustawa o towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych powinna określić rolę i zadania społecznego ruchu naukowego w systemie nauki w Polsce, jego rangę społeczną, zasadnicze kierunki działania, uprawnienia i obowiązki, a także zasady finansowania towarzystw i stowarzyszeń naukowych zarówno podmiotowo, jak i przedmiotowo na szczeblu centralnym ze środków budżetu państwa oraz regionalnie i lokalnie ze środków samorządu województwa, powiatu lub gminy – w zależności od celów i zadań jakie realizują, a także przez organizacje społeczne i gospodarcze, na rzecz których wykonują określone zadania. Jest to szczególnie ważne po wprowadzeniu w życie Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, w którym zapisano nowe podstawy organizacji, finansowania i formułowania zadań dla nauki polskiej z pominięciem społecznego ruchu naukowego w Polsce.

Rada Towarzystw Naukowych przygotowała obywatelski projekt takiej ustawy i skierowała go do Sejmu RP VII kadencji. Projekt niestety nie doczekał się rozpatrzenia.

Postulujemy, by przygotowany projekt wrócił pod obrady Sejmu IX kadencji lub był inicjatywą ustawodawczą Senatu X kadencji.

Do czasu przygotowania nowej ustawy o społecznym ruchu naukowym w Polsce, proponujemy wprowadzenie w planowanej nowelizacji ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. takich zmian, które będą przywoływać *explicite* towarzystwa i stowarzyszenia naukowe w treści ustawy. W perspektywie takiej nowelizacji przedstawiamy

problemy, podnoszone przez środowiska naukowe, które mogłyby być rozwiązane w zmienionej ustawie.

Apelujemy o wprowadzenie do ustawy rozwiązań prawnych, które umożliwiłyby towarzystwom i stowarzyszeniom naukowym ubieganie się o środki finansowe na wspomaganie działalności statutowej towarzystw, w tym na wydawanie książek i czasopism naukowych.

Towarzystwa naukowe i naukowo-techniczne wydają książki i czasopisma naukowe o wysokim standardzie, znajdujące się w międzynarodowych bazach najważniejszych wydawnictw naukowych świata. Ich historia jest długa i niekiedy dramatyczna. Niektóre z nich zostały założone jeszcze w XIX w. Przykładem jest periodyk „Sylwan”, wychodzący od 1820 roku, a lista czasopism założonych w okresie międzywojennym jest znacząca.

Niska punktacja takich czasopism nie spełnia aspiracji polskich środowisk naukowych. Często wysuwana teza, że czasopisma naukowe powinny promować się same przez publikowane w nich dobre prace naukowe, nie jest niestety prawdziwa. Tak może się stać dopiero wtedy, gdy czasopisma te osiągną już wysoki poziom. Do tego czasu niezbędna jest istotna pomoc z zewnątrz, zarówno ze strony towarzystw naukowych, jak i MNiSW. Chodzi tutaj nie tylko o dofinansowanie, ale także o właściwy lobbing na ich rzecz, wynikający z ustaw i innych regulacji, takich np. jak podwyższonej punktacji tych czasopism na liście MNiSW.

Wnioskujemy o przydzielenie czasopismom naukowym, wydawanym przez polskich wydawców (na ogół w języku angielskim), znajdującym się na liście filadelfijskiej i spełniającym założenia wdrażanego w Polsce „Planu S”, co najmniej 100 punktów. Zapobiegnie to ich marginalizacji i pozwoli na uzyskanie wyższej pozycji wśród światowych periodyków.

Niedoceniane są też książki i czasopisma krajowe, wydawane w języku polskim. Pełnią one niezwykle ważną rolę popularyzującą wiedzę i istotnie wpływają na podniesienie stosunkowo niskiego poziomu rozumienia przez społeczeństwo znaczenia nauki dla rozwoju kraju. Podniesienie rangi tych publikacji powinno następować nie tylko przez wsparcie materialne, ale i przez docenianie ich we wszystkich, coraz bardziej sformalizowanych ocenach.

Rozwiązania prawne obecnej ustawy nie wskazują wyraźnie na towarzystwa naukowe i naukowo-techniczne jako podmioty mogące ubiegać się o środki finansowe na badania naukowe. Wnioskujemy o uzupełnienie wykazu jednostek naukowych, które mogą ubiegać się o takie środki, o regionalne instytuty i ośrodki naukowo-badawcze działające na prawach stowarzyszeń oraz wprowadzenia przepisów umożliwiających wszystkim towarzystwom i stowarzyszeniom naukowym ubieganie się o projekty badawcze i projekty celowe.

Zwracamy się z apelem do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o stałą dotację dla bibliotek, prowadzonych przez towarzystwa naukowe, ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych, których zbiory tworzą narodowy zasób biblioteczny. Ograniczanie możliwości uzyskiwania środków na działalność bibliotek powoduje, że zbiory regionalnych towarzystw naukowych, nawet te największe, jak zbiory bibliotek Płockiego Towarzystwa Naukowego i Pознаńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, są w coraz większym stopniu ograniczane do gromadzenia tylko własnych wydawnictw.